

Ключові слова: виробниче навчання, законодавча і нормативно-правова база, школи Української РСР, майстерні, навчально-виробничі комбінати.

Михаил АНТОНЕЦ

Законодательная и нормативно-правовая база производственного обучения в школах Украинской ССР (50–80-е годы XX в.)

В статье раскрываются законодательные и нормативно-правовые основы производственного обучения в школах Украинской ССР в 50–80-е годы XX в. Освещаются цель, содержание, формы производственного обучения. Сделан вывод об их актуальности на современном этапе внедрения профильного обучения в старших классах общеобразовательной школы.

Ключевые слова: производственное обучение, законодательная и нормативно-правовая база, школы

Украинской ССР, мастерские, учебно-производственные комбинаты.

Mykhailo ANTONETS

Legislative and regulatory framework of industrial training in the schools of the Ukrainian SSR (the 50–80s years of the XXth century)

In the article the describes the legislative and regulatory basis of industrial training in schools of the Ukrainian SSR of 50–80th of the XX century. Highlights the purpose, content, forms of industrial training. A conclusion is done about their urgency on contemporary stage of introducing specialized education in upper secondary school.

Keywords: industrial training, legislative and regulatory framework, schools of the Ukrainian SSR, school workshops, educational-industrial combines.

Проблема взаємодії педагогічної теорії та освітянської практики у роботі вчительських з'їздів (50–80-ті роки XX ст.)

Елла БУРОВА,

аспірантка кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

У Національній доктрині розвитку освіти серед умов модернізації освітньої системи та головних чинників її подальшого розвитку визначено єдність освіти і науки, що передбачає інтенсифікацію взаємодії вищих навчальних закладів та загальноосвітніх шкіл. Вирішення цього завдання сприятиме реалізації пріоритетних напрямів державної освітньої політики, а саме: особистісної орієнтації освіти, формуванню національних і загальнолюдських цінностей в учнівської молоді, постійному підвищенню якості освіти, оновленню її змісту та форм організації навчально-виховного процесу тощо.

Суттєвою допомогою в цьому аспекті може стати вивчення й творче використання педагогічно цінних ідей і досвіду минулого. Спадщина попередніх поколінь, теоретичні й практичні здобутки видатних педагогів нині мають слугувати джерелом організації та розвитку взаємодії вищих педагогічних навчальних закладів і загальноосвітніх шкіл відповідно до вимог сьогодення. З огляду на це, звернення до матеріалів роботи з'їздів учителів 50–80-х років XX ст., що були свого часу справжніми осередками науково-педагогічної комунікації, є вкрай необхідним для дослідження проблеми взаємодії педагогічної теорії й освітянської практики.

Аналіз джерельної бази показує, що науковцями досліджувалися різні аспекти проблеми розвитку вищої та середньої освіти в другій половині XX ст. Так, до питань історії становлення і розвитку освітньої системи в Україні зверталися А.Алексюк, А.Бондар, В.Вихрущ, В.Майборода, В.Пітов та ін.; особливості реалізації оптимальних принципів, методів, засобів у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи вивчалися І.Зимньою,

М.Гончаровим, І.Каїровим, М.Махмутовим та ін.; шляхи професійної підготовки та перепідготовки фахівців розробляли Б.Жебровський, В.Мельник, Н.Федорова та ін. Однак проблема взаємодії вищого педагогічного навчального закладу та загальноосвітньої школи у радянську добу не належить до широко досліджуваних у вітчизняній історії педагогіки.

Метою статті є аналіз різних поглядів щодо проблеми взаємодії педагогічної теорії та освітянської практики, які обговорювалися в ході роботи вчительських з'їздів 50–80-х років ХХ ст.

Практика скликання з'їздів учителів розпочалася ще у ХІХ ст., однак найбільшою активністю їхня робота відзначалася у другій половині ХХ ст. У Педагогічному енциклопедичному словнику вчительські з'їзди розглядаються як одна з важливих форм участі вчителів в управлінні шкільною освітою, що сприяє розвитку педагогічної думки, обміну досвідом та обговоренню питань подальшого розвитку народної освіти й педагогічної науки [6, с. 283–284].

Соціально-економічний та політичний розвиток України у 50–80-х роках ХХ ст. відбувався у складі СРСР, відповідно освіта республіки була частиною єдиного освітнього простору країни. Вивчення рішень, прийнятих на засіданнях з'їздів СРСР, дало змогу, з одного боку, виокремити досягнення у галузі теорії та практики освіти, з іншого – окреслити можливості їх використання з метою вдосконалення взаємодії ВПНЗ та загальноосвітньої школи.

Під час роботи з'їздів делегати підкреслювали виняткову роль і значення вчительства та школи, адже основним завданням педагогів було збагачення інтелектуального та морального життя суспільства. Результатом вирішення окресленого питання стало прийняття Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959 р.), в якому ставилися нові вимоги та завдання до вищих педагогічних навчальних закладів та загальноосвітньої школи [4]. Розроблені керівними органами заходи щодо подальшого розвитку системи народної освіти, які були спрямовані на зміцнення зв'язку школи з життям і піднесення її на вищий рівень, знайшли своє втілення у роботі вчительських з'їздів.

На з'їздах учителів досліджуваного періоду аналізувався набутий досвід, обговорювалися актуальні завдання формування нової людини, виховання у молоді стійких моральних переконань, свідомого ставлення до праці, високих моральних якостей патріотів-інтернаціоналістів. Водночас дискусії розгорталися навколо таких проблем: розвиток педагогічної науки; підготовка підручників та методичних посібників; зміцнення та розширення матеріальної бази шкіл; перепідготовка педагогічних кадрів; посилення вимог до педагогічної майстерності вчителів; вивчення і впровадження кращого досвіду роботи вчителів; збільшення обсягу

годин з навчальної та виховної підготовки вчительських кадрів тощо.

Велика увага до вчительських з'їздів влади, науковців та педагогів-практиків зумовлювалася тим, що під час їхньої роботи вирішувалися найважливіші питання життя тогочасного суспільства, розвитку всієї системи народної освіти, зокрема становлення нових загальноосвітніх шкіл. Потребували розгляду і питання щодо підвищення професійного рівня діяльності вчителів.

Першим у післявоєнний час був скликаний Другий з'їзд учителів Української РСР, що відбувся у м. Києві 14–16 жовтня 1959 р. і став важливою подією у житті вітчизняного вчительства. Кращі представники педагогічної професії на ньому обговорювали широке коло питань, зокрема проблему особистості вчителя, в якій, на думку делегатів з'їзду, мали гармонійно поєднутися широкий світогляд, глибокі знання, високі моральні якості та прагнення жити і працювати на благо свого народу та Батьківщини. Міністр освіти Української РСР І.Білодід у доповіді на цьому з'їзді зазначав: «На школу покладається обов'язок готувати освічених людей, які добре знають основи наук і, разом з тим, здатні до систематичної фізичної праці, виховувати у молоді прагнення бути корисною суспільству, брати активну участь у виробництві матеріальних цінностей, потрібних для суспільства» [5, с. 15]. Підтвердженням цього став досвід шкіл, в яких виробниче навчання поєднувалося із суспільною працею, що сприяло значному зростанню рівня знань учнів з усіх предметів.

У виступах на Другому з'їзді учителів України делегати зауважували, що на той час вже відбувся перехід працюючої молоді до восьмирічного навчання. Міністерство освіти разом з вищими педагогічними навчальними закладами, науково-дослідними інститутами педагогіки та психології УРСР для вечірніх шкіл розробили нові навчальні плани, програми і підручники, що отримали широке громадське обговорення: серед учителів, учених, батьків [там само, с. 34].

У постанові Другого з'їзду учителів зазначалося, що успішній перебудові шкільної освіти сприяє активізація методів навчання як одна з вирішальних умов реалізації завдань поліпшення навчання та виховання молоді. У зв'язку цим виникла потреба в удосконаленні форм та методів навчання, впровадженні в життя нових навчальних планів і програм, у критичному аналізі своєї роботи кожним учителем щодо ефективних заходів з перебудови школи тощо [там само, с. 44].

Досвід роботи педагогів, який висвітлювався на з'їзді вчителів 1959 р., показав, що, незважаючи на успішну перебудову системи народної освіти, залишалися викладачі, які не приділяли належної уваги підвищенню свого професійного рівня. У зв'язку з цим набули актуальності пропозиції учасників з'їзду щодо широкого впровадження у практику вчителювання систематичної і наполегливої праці

над подальшим підвищенням власного фахового рівня.

Наголошувалося, що перебудова шкільної освіти залежить, з одного боку, від підвищення кваліфікації працюючих педагогічних кадрів, а з іншого – від підготовки майбутніх фахівців у вищих педагогічних навчальних закладах.

З метою підвищення ефективності організації взаємодії «ВНЗ – школа» виникала необхідність активного залучення до наукової діяльності передових учителів шкіл, які на практиці творчо вирішували важливі педагогічні, методичні питання та виконували роль об'єднуючої ланки між науково-педагогічною теорією та шкільною практикою [там само, с. 41]. Взаємодія вищих педагогічних навчальних закладів та середньої школи відображалася у взаємозалежних зв'язках, які полягали у двох аспектах підготовки майбутніх учителів. З одного боку, школа забезпечувала рівень знань учнів, необхідний для вступу до ВНЗ, а з іншого – вища школа здійснювала підготовку майбутніх учителів, які готуватимуть учнів до цього вступу [там само, с. 98].

У своїй доповіді на Другому вчительському з'їзді міністр вищої і середньої спеціальної освіти УРСР А.Скаба вказав на те, що підготовка майбутніх учителів у 50-х роках ХХ ст. мала набагато вищий рівень порівняно з попередніми роками. Результатом підвищення кваліфікації учителів було зміцнення ділової дружби між працівниками вищої школи та вчителями, яка спрямовувалась на покращення спільної роботи [там само, с. 96]. Президент Академії педагогічних наук РРФСР І.Каїров, виступаючи на цьому педагогічному форумі, також порушив питання про співдружність учених і вчителів-практиків, підготовку нового кваліфікованого спеціаліста, удосконалення форм наукової роботи вищого педагогічного навчального закладу та школи тощо.

Питання зв'язку теорії з практикою, зміцненню якого значною мірою сприяла робота науково-дослідних установ і кафедр педагогічних інститутів, знайшли відображення й у Постанові ЦК КП України «Про стан і заходи подальшого розвитку педагогічної науки в Українській РСР» (1959 р.). Рішення Другого з'їзду учителів Української РСР дали змогу окреслити шляхи втілення в життя важливих документів про розвиток народної освіти, узагальнити набутий передовий педагогічний досвід щодо підвищення якості навчання і виховання учнів.

Третій з'їзд учителів Української РСР відбувся 18–19 червня 1968 р. Під час його проведення було обговорено основні завдання, що поставали перед працівниками народної освіти, а саме – побудови навчально-виховного процесу у тісному зв'язку з життям, виховання в кожного учня сумлінного ставлення до навчання, любові до праці [8, с. 5–6].

У контексті досліджуваної проблеми заслугове на увагу доповідь міністра освіти Української РСР П.Удовиченка про стан і заходи щодо подальшого

покращення роботи середньої школи. Міністр високо оцінив працю вчителів, наголосив на їхньому особливому значенні у навчанні та вихованні молоді. Під час доповіді П.Удовиченко розглянув питання про важливість активізації діяльності інститутів удосконалення кваліфікації вчителів, які мали надавати методичну та теоретичну допомогу вчителям шкіл. Наукові працівники та викладачі ВНЗ також повинні були спрямовувати свої зусилля на те, щоб теоретичні досягнення педагогічної науки випереджали практичну діяльність у розробленні нових методик навчання та викладання, щоб результати досліджень швидше і ширше впроваджувались у практику навчально-виховної діяльності шкіл [там само, с. 42].

Перед науковцями було поставлено першорядне завдання прискореної підготовки методичних посібників з усіх навчальних предметів, у яких би відображався зміст шкільних програм і підручників. З цією метою делегати пропонували узагальнити передовий досвід практичної діяльності шкіл, оскільки методичне забезпечення на цей час мало описовий, а не узагальнювальний та рекомендаційний характер.

Аналіз матеріалів роботи Третього з'їзду учителів УРСР показав, що його делегати визнавали необхідність спрямування зусиль викладачів ВНЗ на глибоке «занурення» у проблеми школи, зміцнення і розширення взаємозв'язків зі школами, методичними кабінетами, надання допомоги у підвищенні кваліфікації вчителів, створенні нових підручників і посібників тощо [там само, с. 43]. Така взаємодія мала велике значення не тільки для школи, а й для вищих навчальних закладів, оскільки викладачі педагогічних інститутів усебічно вивчали зміст роботи школи, збагачувалися передовим учительським досвідом, використовували його у своїй професійній діяльності.

Перший у післявоєнний час Всесоюзний учительський з'їзд було скликано 2–4 липня 1968 р. Він відбувся у м. Москві та був присвячений проблемам удосконалення роботи загальноосвітньої школи. Його делегати наголошували на провідній ролі вчительства, визначали основні завдання школи та перспективи її подальшого розвитку [1, с. 6].

На цьому вчительському форумі розгорнулися жваві дискусії навколо проблеми підготовки кваліфікованих педагогічних працівників. Делегати висловлювалися з пропозиціями збільшити обсяг годин з навчальної та виховної підготовки вчительських кадрів; сприяти формуванню їхнього світогляду та активізації суспільної діяльності та ін. Відповідно до цих вимог рекомендувалося створити при ВНЗ очні та заочні відділення підвищення кваліфікації учителів, метою яких було вдосконалення знань педагогів-практиків і форм роботи з новими робочими планами, програмами та навчально-методичними посібниками.

Делегати Всесоюзного учительського з'їзду наголошували, що результатом розвитку педагогічної

освіти в державі стало збільшення кількості педагогічних ВНЗ [там само, с. 34].

Водночас перехід до загальної середньої освіти вимагав від ВНЗ підготовки значної кількості вчителів для викладання у старших класах, і не лише для міських шкіл, а й, насамперед, для шкіл сільської місцевості. Проблема нестачі вчителів у селах пояснювалася небажанням молодих учителів з вищою освітою працювати у віддалених районах країни. З метою покращення ситуації урядом було вжито заходів щодо створення належних побутових умов для молодих учителів. Однак директори сільських шкіл не приділяли цьому питанню належної уваги, що спричиняло плінність учительських кадрів у сільській місцевості.

На Всесоюзному з'їзді учителів також обговорювалися такі важливі на той час проблеми, як: висвітлення постаті вчителя в літературі, мистецтві; необхідність підвищення ролі вчителя у навчально-виховному процесі; недостатній рівень дослідження проблем школи тощо. З цієї метою делегати з'їзду апелювали до діячів кіно, композиторів, драматургів з проханням звернути увагу на добрі, повчальні твори про школярів, учителів, викладачів, студентів та надати допомогу у вихованні молоді [там само, с. 35]. У виступі міністра освіти СРСР М.Прокоф'єва йшлося про те, що успіхи радянської освіти нерозривно пов'язані з досягненнями педагогічної науки, оскільки завдяки зусиллям учених, діячів освіти створено фундаментальну теорію виховання та навчання підростаючого покоління. У педагогічній науці було визначено мету навчання і виховання, яка полягала у всебічному розвитку особистості, що частково і поклато початок ідеї єдиної радянської середньої загальноосвітньої школи [там само, с. 36].

Тисячі вчених, які працювали у вищих навчальних закладах, збагачували педагогічну теорію новими ідеями, створювали необхідний фундамент для вдосконалення практичної діяльності у школі. Отже, співдружність творчо працюючих учителів шкіл та вчених у галузі педагогіки була спрямована на подальше розроблення теоретичних основ педагогічної науки, вдосконалення шкільного уроку, пошук нових методів і форм навчання та виховання школярів та ін. [там само, с. 37]. Делегати з'їзду розглядали й питання неперервного розвитку педагогічної науки у напрямі вдосконалення теорії навчання і виховання. При цьому, враховуючи значний досвід творчих учителів та викладачів, до вирішення цього питання залучалися науковці з інших галузей знань.

Делегацію з України на Всесоюзному з'їзді учителів очолював міністр освіти Української РСР П.Удовиченко. У своїй доповіді він зазначив, що в республіці проведено значну роботу з покращення змісту середньої освіти, удосконалення наявних підручників та створення нових, розроблення і затвердження навчальних планів та програм з усіх предметів з урахуванням досягнень науки, виробництва

і культури. Особливого значення П.Удовиченко надав питанням перепідготовки педагогічних кадрів, зміцнення та розширення матеріальної бази шкіл [там само, с. 105].

Водночас залишалися поза увагою питання переходу до загальної середньої освіти. Незважаючи на проведену керівниками шкіл та відділами народної освіти велику роботу щодо виконання Закону про загальне навчання, значна кількість школярів несвоєчасно отримувала освіту, траплялися випадки друкорічництва та відрахування учнів зі шкіл. Такі явища розглядалися як надзвичайні ситуації. Учасники з'їзду звернули увагу на низьку кваліфікацію деяких учителів, що негативно впливало на ефективність навчально-виховного процесу.

У Постанові ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подальшого покращення роботи середньої загальноосвітньої школи» (1966 р.) було поставлено нові завдання перед школою та вищими навчальними закладами щодо шкільних нововведень, зокрема посилення вимог до рівня теоретичної підготовки вчителів та вдосконалення їх педагогічної майстерності. З метою виконання цих рішень при університетах було організовано мережу курсів, семінарів для підвищення рівня фахової підготовки вчителів. Результатом такої діяльності протягом 1967–1968 навчального року стало здійснення перепідготовки понад 230 тисяч учителів, директорів шкіл, працівників народної освіти та викладачів ВНЗ [там само, с. 96].

На Всесоюзному з'їзді учителів президент Академії наук СРСР М.Келдиш наголосив на тому, що середня школа «повинна не тільки закладати основи знань, які знадобляться кожній людині у житті, але й здійснювати глибокий вплив на формування характеру людини, на розвиток у неї гарних якостей, які мають бути притаманними кожній людині нашого суспільства» [там само, с. 99]. Отже, основа формування такої особистості повинна закладатися спільними зусиллями середньої школи та вищого педагогічного навчального закладу. У доповіді, проголошеній під час засідання з'їзду, голова правління Всесоюзного товариства «Знання», академік І.Артоболевський зазначив: «Товариство «Знання» у своїй практичній діяльності постійно спирається на вчительський та викладацький колектив, вбачає у них свою ударну силу» [там само, с. 104].

На секційних засіданнях президент Академії педагогічних наук СРСР, голова секції педагогічної науки В.Хвостов виступив перед делегатами з'їзду з доповіддю щодо основного Положення про Раду з координації наукових досліджень з проблем педагогіки, психології, вікової фізіології, які виконувалися у науково-дослідних інститутах АПН СРСР, на кафедрах педагогіки, психології педагогічних інститутів та університетів [там само, с. 244]. У ході її обговорення доповідач підкреслив, що Рада повинна розробляти рекомендації щодо вдосконалення навчального матеріалу, розглядати стан наукових досліджень, виносити головні їхні результати та

висновки на обговорення спеціалістів. Рада має порушувати клопотання перед інститутами АПН СРСР та педагогічними ВНЗ щодо розгляду нагальних проблем освіти з метою подальшого розвитку взаємодії загальноосвітньої школи та вищих навчальних закладів [там само, с. 244]. Під час засідання секції педагогічної науки наголошувалося, що ефективність діяльності Ради можлива за умов прозорості, достовірності інформації та своєчасності обміну нею. Рада повинна виконувати функцію поширення повної наукової інформації за допомогою спеціальних науково-методичних збірників, наукових записок інститутів, журналу «Радянська педагогіка», засобів масової інформації тощо [там само, с. 245].

На Всесоюзному з'їзді учителів 1968 року було підбито підсумки наукових педагогічних дискусій. Дійсний член АПН СРСР Е.Монозон зазначив: «Педагогічні читання показали досягнення в удосконаленні навчання і виховання – це одна з головних форм усвідомлення теоретичного досвіду роботи вищих педагогічних навчальних закладів та накопичення практичного досвіду шкіл» [там само, с. 246]. На цьому педагогічному форумі були визначені головні напрями розвитку взаємодії загальноосвітньої школи та вищих навчальних закладів: по-перше, поліпшення підготовки молодих учителів у педагогічних інститутах та педагогічних університетах; по-друге, введення нових форм роботи з виховання та навчання у межах майбутньої професійної педагогічної діяльності; по-третє, організація практики та перегляд основ роботи у школі.

На Четвертому з'їзді учителів Української РСР (1977 р.) перший секретар ЦК КП України В.Щербицький підкреслив необхідність розвитку системи народної освіти в республіці, насамперед загальної середньої освіти. Він зазначив, що перед школою у цей час постало найважливіше завдання – формування нової молоді, виховання в людини моральних якостей та активних життєвих позицій. У зв'язку з цим науково-дослідні та педагогічні інститути, обласні інститути вдосконалення учителів мали зосередити увагу на вивченні і впровадженні кращого досвіду роботи вчителів-новаторів, передових шкіл, на використанні досягнень педагогічної та психологічної наук. У доповіді наголошувалося, що змістовну роботу щодо запровадження у шкільну практику досягнень педагогічної науки здійснювали обласні інститути підвищення кваліфікації вчителів Ворошиловградської, Дніпропетровської, Донецької, Львівської областей. Досвід роботи цих інститутів свідчив, що школи, у яких навчально-виховний процес ґрунтувався на сучасних здобутках педагогічної науки, працювали значно ефективніше [9, с. 43]. Посилення вимог щодо підготовки керівних педагогічних кадрів стало поштовхом для функціонування при Київському, Запорізькому, Харківському, Івано-Франківському педагогічних інститутах факультетів підвищення кваліфікації директорів шкіл (з двомісячним терміном навчання) [там само, с. 53].

Однак, хоча й вийшла Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про завершення переходу до загальної середньої освіти молоді та подальший розвиток загальноосвітньої школи» (1972 р.), залишалася нагальною проблема недостатньої практичної підготовки молодих учителів до роботи з учнівськими колективами у школі. Це вимагало від вищих педагогічних навчальних закладів внесення корективів до навчальних планів з педагогіки і психології в напрямі збільшення кількості годин педагогічної практики [там само, с. 63].

Наступного, 1978 р. був скликаний Всесоюзний з'їзд учителів. На ньому обговорювалися питання підвищення ролі й авторитету вчителя у державі, вдосконалення якості викладання та навчання, перепідготовки вчителя тощо. Доповідаючи на Всесоюзному з'їзді учителів, президент Академії педагогічних наук СРСР В.Столетов окреслив напрями допомоги вищих педагогічних навчальних закладів загальноосвітній школі, а саме: 1) удосконалення підготовки молодих учителів і підвищення їхньої кваліфікації; 2) створення підручників для учнів і педагогічної літератури для вчителів [2, с. 127].

Створення сучасних фундаментальних підручників для загальноосвітньої школи потребувало поєднання знань з різних наукових галузей (педагогіки, фізіології, психології) з практичним досвідом учителів. Досвідчені вчителі країни працювали над вилученням з підручників другорядного матеріалу, незрозумілих термінів та слів. Використання в навчальному процесі таких підручників позитивно впливало на формування світогляду особистості учня [там само, с. 127–128].

Проблемою теорії навчання і виховання опікувалася Академія педагогічних наук СРСР. Оскільки сама теорія позбавлена життєдіяльності, вона повинна була спиратися на шкільну практику. Практика школи перевіряла науковість теорії та водночас збагачувала теорію новими методами викладання. Вимоги, що висувалися до школи, виводили молодого вчителя-теоретика на позицію дослідника, який вивчав досвід провідних учителів, науковців та наукових колективів педагогічних інститутів.

Президент АПН СРСР В.Столетов у своїй доповіді наголошував, що проблема взаємодії загальноосвітньої школи та ВНЗ висвітлювалася вчителями на районних і всесоюзних педагогічних читаннях, конкурсах-повідях. Це, з одного боку, позитивно позначалося на практичному досвіді удосконалення роботи з учнями, а з іншого – надавало можливість викладачам ВНЗ узагальнити й опрацювати інформацію на науковому рівні для подальшої апробації в школах [там само, с. 129].

Працювала на з'їзді і секція педагогічної науки та науково-педагогічних кадрів, на якій з доповідями виступили: директор НДІ шкіл Міністерства освіти РРФСР, член-кореспондент М.Сунцов; директор НДІ психології Міністерства освіти Української РСР, доктор філологічних наук В.Войтко; директор НДІ педагогіки Міністерства освіти Української РСР,

член-кореспондент М.Ярмаченко. В ході дискусії щодо розвитку педагогічної науки було відзначено, що у державі створено систему підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, зростає кількість висококваліфікованих психологів та педагогів, зокрема кандидатів і докторів наук [там само, с. 277].

Однак у педагогічній науці досліджуваного періоду залишалися певні прогалини щодо забезпечення потреб практики, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду, залучення до наукової роботи викладачів педагогічних інститутів та університетів. З огляду на це, члени секції «Педагогічна наука і науково-педагогічні кадри» Всесоюзного з'їзду вчителів запропонували:

1. З метою надання допомоги школі, використовуючи наукові дослідження, виявляти основні методологічні та теоретичні закономірності педагогічної науки.

2. З метою підвищення якості навчання і виховання в школі постійно вдосконалювати навчально-методичне забезпечення навчально-виховного процесу.

3. Систематично збагачувати передовий педагогічний досвід, об'єднуючи рішення нагальних проблем провідних науковців, педагогів тощо.

4. Залучати до науково-дослідної роботи кращу молодь, надаючи перевагу працівникам народної освіти, які добре обізнані з проблемами школи, мають достатній досвід педагогічної роботи та бажання працювати над науковими дослідженнями.

5. Удосконалити механізм упровадження результатів педагогічної науки в навчально-виховний процес у школі [там само, с. 278–281].

15–16 травня 1987 р. відбувся П'ятий з'їзд учителів Української РСР, на якому було визначено основні напрями реформування освіти в процесі перебудови загальноосвітньої школи. З доповіддю виступив міністр освіти УРСР М.Фоменко, в якій було проаналізовано перші кроки у перебудові освіти, наголошено на недоліках, запропоновано заходи з подальшого удосконалення навчання і виховання учнів [7, с. 17]. Підкреслювалася актуальність питання удосконалення навчальних програм і планів, підручників, оскільки нові навчальні плани були перевантажені обов'язковими заняттями [там само, с. 18–20].

Протягом десятиліть однією з найважливіших залишалася проблема реформування освіти. Під час обговорення на з'їзді дискусійного характеру набули питання методичного забезпечення навчально-виховного процесу та підвищення кваліфікації вчителів, наголошувалося на відсутності творчого підходу, різноманітності та інноваційності у методиці викладання навчального матеріалу вчителями [там само, с. 23].

Згідно з визначеними завданнями у галузі народної освіти, її перебудова вимагала підвищення якості підготовки вчителів у вищому педагогічному навчальному закладі. Міністр освіти УРСР

М.Фоменко у своєму виступі відзначив досягнення педагогічних інститутів щодо вдосконалення навчальних планів і програм з метою підготовки вчителів за новими спеціальностями. При цьому було наголошено на необхідності формування шанобливого ставлення та поваги до професії вчителя, який виховує майбутніх громадян нашої країни [там само, с. 27].

У грудні 1988 р. у м. Москві відбувся Всесоюзний з'їзд працівників народної освіти, на якому обговорювалося питання реформування середньої та вищої освіти. У доповіді на з'їзді викладач середнього професійно-технічного училища №1 м. Одеси М.Палтишев окреслив вимоги щодо визначення нового змісту освіти, створення нових інтегрованих курсів навчання та підручників [3]. Доповідач наголосив на необхідності взаємозв'язку природничо-математичних дисциплін з психолого-педагогічними. З цієї метою було запропоновано розвивати взаємодію між педагогічною наукою та практикою, що забезпечило б міцний зв'язок між учителем і вченими [3, с. 72].

Із пропозицією щодо зміцнення зв'язків між школою та вищими педагогічними навчальними закладами виступила вчителька математики СШ №510 м. Москви Н.Адамська, яка акцентувала увагу на можливості співпраці Асоціації педагогів-дослідників і середньої школи [там само]. Це дало б учителям змогу поглиблювати знання з педагогіки, психології та методик викладання.

На підтримку попереднього доповідача академік Академії педагогічних наук СРСР С.Батишев висловив таку думку: «Перебудова в сфері народної освіти і педагогічної науки – це важкий і тривалий процес, який потребує в ньому представників різних наук, переліку усіх досягнень наук про людину, накопиченого передового досвіду, зокрема й зарубіжного» [3, с. 201]. Педагогічна наука досліджувала питання, які опосередковано розкривали сутність проблем розвитку шкільної освіти без урахування суперечностей, що поставали на шляху до вирішення завдань розвитку народної освіти. Уникненню розбіжностей між дослідженнями педагогічної науки та проблемами школи сприяло поширення практики укладання творчих договорів про співробітництво з інститутами, школами, інститутами вдосконалення учителів, районними відділами народної освіти. Це позитивно позначилося на взаємодії між вищими педагогічними навчальними закладами та загальноосвітніми школами.

Отже, всесоюзні та республіканські з'їзди вчителів стали трибуною для активного творчого обговорення й осмислення накопиченого педагогічного досвіду. Вони відіграли значну роль у розвитку взаємодії школи та вищих педагогічних навчальних закладів. До модернізації змісту середньої освіти, вдосконалення навчально-виховного процесу у школі та ВНЗ активно долучалися як учені-педагоги, так і вчителі-практики. Вивчення матеріалів

учительських з'їздів, проведених у 50–80-х роках ХХ ст., дало змогу, з одного боку, виокремити досягнення у галузі теорії та практики освіти означеного періоду, а з іншого – окреслити можливості їх впровадження з метою удосконалення взаємодії ВПНЗ та загальноосвітньої школи на сучасному етапі.

Під час роботи вчительських з'їздів найбільш дискусійними виявилися такі питання: підвищення рівня кваліфікації педагогічних кадрів, підготовка майбутнього фахівця, впровадження нових програм та підручників, роль особистості вчителя в навчальному процесі. Обговорення та пошук шляхів розв'язання проблем розбудови вищої та середньої освіти сприяли зміцненню зв'язків загальноосвітніх шкіл та вищих педагогічних навчальних закладів, взаємодії педагогічної теорії і освітньої практики.

Література

1. *Всесоюзный съезд учителей*. Москва (2–4 июля 1968 г.): Стенографический отчет. – М.: Просвещение, 1969. – 319 с.
2. *Всесоюзный съезд учителей*. Москва (28–30 июня 1978 г.): Стенографический отчет. – М.: Просвещение, 1979. – 343 с.
3. *Всесоюзный съезд работников народного образования*. Москва (20–22 декабря 1988 г.): Стенографический отчет. – М.: Высшая школа, 1990. – 414 с.
4. *Закон об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в Украинской ССР*. – К.: Рад. шк. – 1959. – 26 с.
5. *З'їзд учителів Української РСР*. 14–16 жовтня 1959 р. – К.: Рад. шк., 1960. – 304 с.
6. *Педагогический энциклопедический словарь* / Гл. ред. Б.М. Бим-Бад; редкол.: М.М. Безруких, В.А. Болотов, Л.С. Глебова и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
7. *Пятый съезд учителей Украинской ССР*. 15–16 мая 1987 года. – К.: Рад. шк., 1987. – 144 с.
8. *Третий з'їзд учителів Української РСР*. 18–19 червня 1968 р. – К.: Рад. шк., 1969. – 230 с.
9. *Четвертый з'їзд учителів Української РСР*. 28–30 березня 1977 р. – К.: Рад. шк., 1977. – 236 с.

Анотації

Елла БУРОВА

Проблема взаємодії педагогічної теорії і освітньої практики у роботі вчительських з'їздів (50–80-ті роки ХХ ст.)

У статті розглянуто різні погляди на проблему взаємодії загальноосвітніх шкіл та вищих педагогічних навчальних закладів, які обговорювалися в ході роботи з'їздів учителів 50–80-х років ХХ ст. Виокремлено найбільш дискусійні питання, а саме: впровадження нових програм та підручників у навчально-виховний процес школи, активізація роботи викладачів ВНЗ у напрямі надання допомоги вчителям-практикам, підвищення кваліфікації учителів та ін. Проаналізовано діяльність з'їздів учителів досліджуваного періоду в

контексті оптимізації взаємодії педагогічної теорії і освітньої практики.

Ключові слова: загальноосвітній заклад, учительський з'їзд, вищий педагогічний навчальний заклад, учитель, викладач, взаємодія, дискусія.

Елла БУРОВА

Проблема взаимодействия педагогической теории и образовательной практики в работе учительских съездов (50–80-е годы ХХ в.)

В статье рассмотрены разные взгляды на проблему взаимодействия общеобразовательных школ и высших педагогических учебных заведений, которые обсуждались в ходе работы съездов учителей 50–80-х годов ХХ в. Выделены наиболее дискуссионные вопросы, а именно: внедрение новых программ и учебников в учебно-воспитательный процесс школы, активизация работы преподавателей вузов в направлении предоставления помощи учителям-практикам, повышение квалификации учителей и др. Проанализирована деятельность съездов учителей исследуемого периода в контексте оптимизации взаимодействия педагогической теории и образовательной практики.

Ключевые слова: общеобразовательное заведение, учительский съезд, высшее педагогическое учебное заведение, учитель, преподаватель, взаимодействие, дискуссия.

Ella BUROVA

The problem of interaction of the pedagogical theory and educational practice in work of the Congresses of Teachers (the 50–80s years of the XXth century)

The article examines various views on the problem of interaction of secondary schools and higher pedagogical educational institutions that were discussed during the Congresses of Teachers at the 50–80s years of the XXth century. The most discussion questions are allocated, namely: introduction of new programs and textbooks in the teaching and educational process at school, activation of activity of teachers of higher educational institutions in the direction of providing the help to teachers, professional development of teachers, etc. The activity of the Congresses of Teachers of the studied period in the context of optimization of interaction of pedagogical theory and educational practice is analyzed.

Keywords: secondary school, Congress of Teachers, higher pedagogical educational establishment, teacher, lecturer, interaction, discussion.